

A MAGYAR GYERMEK-
TANULMÁNYI TÁRSASÁG
KÖZLÖNYE.

A GYERMEK

KIADJA:
◻ AZ ORSZÁGOS ◻
GYERMEKVÉDŐ LIGA.

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként legalább egy ívnyi terjedelemben

Gróf Teleki Sándor, Babarzi Schwartz Ottó,
Bárczy István dr. és Náray-Szabó Sándor
elnökök közreműködésével szerkesztik:

Nagy László
felelős szerkesztő,

Berkes János, Grósz Gyula dr., Pekár
Károly dr. és Ranschburg Pál dr.
szerkesztő bizottsági tagok.

A siketnémák szellemi és erkölcsi fejlődése.

Irta: **Hercsuth Kálmán**, siketnéma-intézeti tanár,
Pozsonyban.

Még manapság sem ritka dolog az, hogy laikusok, sőt a be nem avatott pedagógusok is hülyéknek, bárgyúknak s taníthatatlanoknak mondják a siketnémákat s ezzel szinte tagadásba veszik azok szellemi képességeit is. Tapasztalatból tudom, hogy ez így van s őszintén megvallom, egy cseppet sem csodálkoztam azon, amidőn egy ízben egy tanár ember azt kérdezte tőlem, hogy ugyan mire is vihetjük azokkal a szerencsétlenekkel, akik híján vannak minden szellemi képességnek. Ha a XX-ik században előfordulhatnak ilyen tájékozatlanságok, amikor a siketnémák oktatásának már társadalmi s nemzetgazdasági fontossága van: akkor nem lehet feltűnő az sem, hogy az ókori népek egyenesen megtagadták a siketnémák észbeli tehetségeit s hogy a közép- és új kor egyes kiváló és számottevő férfiai is ezen álláspontra helyezkedtek.

Nem lehet céloim az, hogy e helyütt ujólag ismertessem ezeket a nézeteket s cáfoljam azok tartatlanságát, mert hiszen ezt már előttem számosan megtették. Szó sincs róla, hogy azoknak, akik megtagadták a siketnémák szellemi képességeit, igazuk lett volna; de viszont azt is be kell látnunk, hogy ebbeli vélekedésük, éppen a fenforgó látszat miatt, nem nélkülözött minden alapot, mert hiszen mi, akik a siketnémák oktatásával foglalkozunk, ha nem is valljuk be nyíltan s nem is hirdetjük fennen, magunk és nagyon jól tudjuk, hogy a siketnémák csak nagyon ritkán emelkednek a polgári középosztály szellemi átlagosságáig, azonfelül pedig vagy egyáltalában nemi vagy minden 100 közül 1—2 esetben. Minden félreértést elkerülendő, előre kell bocsátanom azonban azt is, hogy ez nem a siketnémák észbeli tehetségén múlik, hanem pusztán s legfőképpen azon okokon, melyek a siketnémák szellemi fejlődését s tanáraiknak ez irányú munkáját és törekvéseit lépten-nyomon hátráltatják és akadályok elé állítják.

Mindenesetre akadunk a siketnémák között is tehetséges egyénekre, mert hiszen ezek is ugyanazon szellemi tulajdonságokkal bírnak, mint a halló embe-

rek; hogy azután szellemileg korlátozottabbak is vannak közöttük, ez még semmit sem jelent, mert hiszen az érzékűek sem mind tehetségek s van közöttük elég olyan egyén, aki a tanult siketnéma szellemi mértékén jóval alúl marad.

Sok siketnémánál annak a lehetősége is fennáll, hogy az a betegség, mely a hallás szervét összeroncsolta, bénítólag hatott a szellemi központ egyéb részeire is. Számos szakember foglalkozott már ezzel a kérdéssel s a sok vélemény egyben mindig egyezett, illetőleg találkozott, t. i. abban, hogy *a gyermekkor első éveiben a roncsoló betegségek következtében megsiketült egyéneknél legtöbb esetben nemcsak a halló idegek semmisülnek meg, hanem az egész szellemi központ akcióképessége is szenved.*

A siketnémáknál az u. n természetadta tehetségek okkal-móddal éppen úgy fejleszthetők, miként az érzékűeknél; s mint ahogy ez utóbbiaknál két tényező van leginkább befolyással a szellem fejlődésére, t. i. az érzékek világa és a nyelv: éppen úgy van ez a siketnémáknál is. Az tudott dolog, hogy a képzetek az egyes érzékszervek közvetítésével támadnak, amelyeknek segítségével ösmerjük meg azután a külvilágot is. A siketnéma leginkább az 9 figyelő szeme útján vesz tudomást a külvilágról s az ő szellemi képeinek, képzeteinek legtöbbje a látás útján támad s ez úton csiszolódnak, tökéletesednek a lehetőséghez képest az ő szellemi tehetségei is. Természetes, hogy a többi meglévő érzékszervek útján nyert képzetek megfelelő mértékben szintén képzőleg hathatnak szellemi középpontjára.

Az emberi elme már alkotásánál, szervezeténél fogva is szükségét érzi annak, hogy a nyert képzeteket és behatásokat kifejezze, illetőleg hogy azokat másokkal közölje; ez azonban legalkalmasabban egy eszközzel történhetik úgy, hogy embertársaink érzékszerveik útján tudomást szerezzenek róla. Ez az eszköz a beszéd. Nyilvánvaló, hogy a hangzó nyelv a legegyszerűbb, legkényelmesebb s egyúttal a legtökéletesebb közlő eszköz, melyet a tanulatlan siketnémáknál az u. n. jelbeszéd helyettesít, de semmiesetre sem pótol.

A gyermekkor legelső idejében, mondjuk a bölcsőben alig s talán nem is tehetünk különbséget a halló és a siket gyermek között; sem ez, sem

pedig amaz beszélni nem tud s így mindkettő puštán a látás útján szerzett benyomások hatása alatt egyformán gondolkozhatik, ha ugyan ebben a korban a szó legszorosabb értelmében vett gondolkozásról egyáltalában szó eshetik. Ha örömet érez, mindkettő nevetésre nyitja meg ajakát, ha pedig fájdalom gyötri őket, úgy kölcsönös és egyforma bennük a megnyilatkozás is. A két gyermek közötti különbség csak akkor válik szembetűnővé, amidőn a halló gyermek gondolatait már élőszóval is ki tudja fejezni, vagyis amidőn már beszélni kezd s a siket száját még mindig a némaság bilincse tartja fogva. A halló gyermek korának növekedtével, éppen a beszélni tudás következtében, megfelelő módon fejlődik szellemileg is; míg ellenben a siketnéma, éppen a hallás hiánya miatt, e tekintetben nem tarthat lépést halló társával, amennyiben az ő jelbeszéde leginkább csak a konkrét fogalmak megjelölésére alkalmas, míg ellenben a szó hozzáférhetőkké teszi a legelvontabb fogalmakat is. Ennek folytán mindazok az elvont fogalmak, ismeretek és képzetek, amelyeknek birtokába az érzékű ember a fül útján jut: a siketnéma előtt vagy teljesen ismeretlenek maradnak, vagy pedig csak igen ritkán s akkor is csak később és leginkább tökéletlen fogalom képében válnak tulajdonává. Számos olyan fogalom van, amelyet kizárólag csakis a fül útján veszünk észre. Hogy többet ne említsek, az erdőben megszólaló kakukk madárról a halló ember rendszerint elsősorban a hallás útján szerez tudomást. Sok halló gyermek még nem is látott életében kakukk madarat, de hangját ösmeri s ezúton némi fogalma van már erről a madárról; a madár hangja pedig annyira leköti a gyermek figyelmét, hogy az a fül útján szerzett fogalmat mindenesetre kiegészíteni, tökéletesíteni iparkodik a látással is s ha másképp nem, úgy a képen lerajzolt madár alakja is elegendő arra, hogy a fogalom nála tökéletessé váljék. Egy hasonló helyzetben levő siketnéma gyermek, aki tudniillik ilyen madarat még lerajzolva sem látott, tehát a látás útján nem szerezhetet róla tudomást, egyáltalában nem is birhat ennek a madárnak a fogalmával; ha pedig látott is ilyen madarat, a fogalom még sem lehet tökéletes, mert hangját nem hallotta. Számtalan ehhez hasonló dolog van még, ami a siket gyermek érzéki világán kívül esik. A levegőben felemelkedő pacsirtát látja ugyan s azt is tudja róla, hogy az repül, de arról, hogy az a kis állat repülése közben az ő módja szerint kedves dallamokat is fütyörész, ami őt a halló ember előtt kedvessé teszi: halvány fogalma sincs. *A hallásától megfosztott gyermek szellemének fejlődése éppen az ilyen okoknál fogva, mögötte marad a halló egyén szellemi fejlődésének, mert képzetvilágának gazdagsága távolról sem közelíti meg a halló gyermek képzetvilágát.*

A siketnémára és szellemi fejlődésére, miként

azt már említettem, mi sem hátrányosabb, mint az, hogy nem birja a hangzó beszédet, mert hiszen a jelbeszéd még távolról sem pótolhatja azt. Dacára annak, hogy a némaságot már több mint 400 esztendővel ezelőtt a siketség természetes következményének tudták és mondták: akadnak még napjainkban is egyesek, akik a némaságot teljesen különálló bajnak vélik. Ezek azonban elfelejtik azt, hogy a hangzó beszéd megtanulásához elsősorban egészséges hallószervezetre, tehát jó fülre, ép elmére, tökéletes beszélszervekre és egy utánzandó példányra, a beszéd begyakorlása céljából pedig bizonyos időre van szükség. Mihelyest ezen követelmények bármelyike is hiányzik, teljesen lehetetlen a hangzó nyelv természetes uton való elsajátítása. A siket gyermek éppen a hallás hiánya miatt nem vehet tudomást a hangzó beszédről, ennek következtében nem is utánozhatja azt s néma marad. Nélkülözi mindazokat a szellemet csiszoló és képző behatásokat, amelyeket a hangzó beszéd közvetít. Mit kell ebből következtetnünk? *Azt, hogy a siket gyermeknek szellemi fejlődése feltétlenül mögötte marad a halló gyermek szellemi fejlődésének.*

Általában véve, az intézetbe lépő 7—8 éves siketnéma gyermek szellemileg alig áll azon a színvonalon, amelyet a halló gyermek már 4—5 esztendőskorában ér el. Azon esetben pedig, ha a siketnéma gyermekek látóköre a rendesnél szűkebb határok közé szorult: szellemi fejlettségük is csekélyebb lesz. Nem lehet tehát egyáltalában csodálkoznunk azon sem, hogy az olyan siketnéma gyermekek között, akiknek szellemi életével a környezet egyáltalában mit sem törődött: a szellemi elzárkózottság következtében akadunk olyanokra is, akiknél a szellemi fejlődhetés legelemibb előfeltételei is hiányoznak; mert hiszen miként a test fejlődése megköveteli a rendszeres ápolást és táplálékot, éppen úgy kell a szellemet is ápolnunk és táplálnunk, hogy azt a sorvadástól s fejlődésének pangásától megóvjuk.

Rendszeres szakoktatással a siketnémákat is képezhetjük, miként a hallókat. Természetes, hogy az előbbieknél sokkal csekélyebb eredmények érhetőek el e tekintetben, mint az utóbbiaknál. Ennek oka azonban nem a siketnémák szellemi képességeinek csekélységében keresendő, hanem azon gátló körülményekben, melyek a könnyed ily irányú képzésnek útját állják. A siketnéma szellemi világába, éppen a vele való megértetés lassúsága és bizonytalansága miatt, csak igen nehezen tudunk behatolni; szellemének gyorsabb menetben s nagyobb mértékben való képzése ennek folytán szinte kizártnak mondható. Lehet, sőt bizonyos, hogy azon esetben, ha a siketnéma gyermekek képzésére az iskolában több időt (a mostaninál több évet) szentelhetnénk: a szellemi képzés terén nagyobb eredményeket is el tudnánk érni, de a tanítás

mostani ideje mellett meg kell elégednünk azokkal az eredményekkel, amiket elérünk s amelyek segítségével a siketnéma mégis a társadalom hasznos tagjává válik.

Az olyan siketnémáknál, akik csak a későbbi korban (6—7 éves korukban) veszítették el valamelyes betegség folytán hallásukat s bizonyos beszédmaradvánnyal kerültek az intézetbe: összehasonlíthatatlanul könnyebb a tanár munkája. Rendszerint ezekből lesznek azután azok a képzett siketnémák, akikre az illető intézetek, amelyekben azok képzésüket nyerték, előszeretettel hivatkoznak, mint olyanokra, akik az intézeti képzés segítségével érték el azt a szellemi színvonalat, amelyet különben soha sem értek volna el. Ez kétségtelenül igaz, de viszont az is tény, hogy az ilyen gyermekeknél a meglévő beszédmaradvány, a megmaradt szó- és képzetkincs olyan eszköz volt a szakember kezében, a melynek segítségével a siketnéma-intézetek kitűzött tanítási célját könnyebben, mondhatni sokkal könnyebben tudta elérni, mint abban az esetben, ha ezeket az eszközöket nélkülözni lett volna kénytelen.

Magyarországon s általában Európa minden országában a siketnéma-intézetek célja a növendékek szellemi képzését illetőleg az, hogy a hangzó és az írott nyelv segítségével őket a lehetőséghez képest legalább arra a színvonalra emeljék, ahol az elemi népiskolát végzett halló gyermek áll. Ennél magasabb célt elérni csakis a kiváló tehetségű siketnéma gyermekekkel lehet, ami azonban nem számítva a már említett később megsiketülteket, csakis a legritkább esetek közé tartozik. De nem is lehet ez másképp; még pedig azon egyszerű oknál fogva, mert a hangzó beszédnek pusztán a szemmel való tartalmi és alak elsajátítása és megtanítása, az elvont fogalmaknak lassú s bizonytalan megértése és fárasztó megértetése a növendékre és tanárára egyaránt oly terhes és szinte leküzdhetetlen feladatokat ró: amelyek sokszor időt sem engednek egyéb ismeretek alapos nyújtására és megtanulására.

Röviden összefoglalva: *a siketnémák szellemi fejlődése, eltekintve a kivételektől, az említett gátló körülményeknél fogva lassúbb és bizonytalanabb a hallókénál, általános ismereteik pedig csekélyebbek és felületesebbek.*

A siketnéma gyermek szellemi fejlődésével szoros kapcsolatban van annak erkölcsi fejlődése. A hallás hiánya itt is feltétlenül nagy szerepet játszik s az ezen bajjal karöltve járó okok a siketnéma erkölcsi világában észlelhető árnyoldalak természetes okozóinak tarthatók.

A kifogástalan erkölcsi élet fejlődésének és fejlesztésének legbiztosabb alapja a szilárd, megingathatatlan jellem lévén: a nevelés minden terén legfőképpen tehát arra kell törekednünk, hogy a lelket

műveljük, a szép s a jó iránt fogékonyá tegyük s ezzel mintegy megvessük a szilárd, megalkuvást nem ismerő jellem alapjait. Ha ezt elértük, biztosan haladunk a kitűzött cél felé, melynek végeredménye a helyesen kialakult erkölcsi élet lesz.

Az erkölcsi élet fejlődése és fejlesztése már a gyermek beszélni tanulásánál kezdődik. A szülők, tanítók figyelmeztető, feddő, oktató stb. szavai a maga idején és helyén alkalmazva nagy hatással vannak a gyermek lelkére. A szó, a beszéd az az eszköz, amelynek segítségével leginkább hozzá tudunk férni a gyermek lelkéhez s legelsősorban ez úton iparkodunk a gyermek sajátjává tenni mindazon igazságokat, melyeknek természetes következménye a szilárd jellem s ebből folyólag a tiszta, helyes erkölcs.

A hallás hiánya megfosztja a siketnémát mindazon előnyöktől, amelyeket a hallás az érzéküknek biztosít. A siketnéma lelke kora gyermeksége óta izolálva van a külvilágtól s nélkülöznie kell abból sokat, ami a halló ember lelkére nemesítőleg hat s neki élvezetet nyújt. Magunkról tudhatjuk, hogy mily nagy hatással van reánk egy szép, tartalmas költemény elszavalása; miképpen vidámítja fel lelkünket egy-egy dal s egy mesterileg szépen eljátszott zenedarab, az orgona magasztos hangjai és egy szépen elmondott, tartalmas imádság mennyire fel tudnak bennünket az Istenhez emelni. A siketnéma a szívnek ily fajta nemesítő eszközeit mind nélkülözi s éppen ez oknál fogva nem szabad csodálkoznunk azon sem, hogy *erkölcsi fejlődése nem tökéletes s hogy a legkörülméntöbb nevelés mellett sem vagyunk képesek megküzdeni azon káros befolyásokkal, melyek a siketnéma lelki világát lépten-nyomon uralják.*

Az ember erkölcsi fejlődésére rendkívül nagy befolyást gyakorol a környezet. A siketnéma látja mindazt, ami körülötte történik s anélkül, hogy tudná, meg van-e az engedve vagy sem, jó-e az vagy rossz, meggondolatlanul utánozza azt. A siketnémára valóban ráillenek Hamlet ama szavai, hogy: „Semmi sem jó vagy rossz, egyedül a gondolat teszi azt azzá“. Azok a példák, amelyeket maga körül lát és tapasztal, legyenek azok jók vagy rosszak, határozottan befolyásolják az ő erkölcsi magatartását. Azonban pusztán maga a példa, még a legjobb is, nem elegendő az ember erkölcsi életének egységes, harmónikus kialakulására; azok a tanuságok, figyelmeztetések, oktatások, buzdítások, feddések stb., melyekkel a hangzó beszéd útján szinte nap-nap mellett iparkodunk az ifjúság lelkébe becsepegtetni az igazságokat, az erkölcsöt: egytől-egyig mind olyan mozzanatok, melyeket az egyén erkölcsi nevelésénél nem szabad kicsinyelnünk. Egy szívhez szóló, jóindulatu szó sokszor a legmakacsabb gonosztevőt is lefegyverzi s helytelen cselekedeteinek megmástitására bírja. Az ilyen s ehhez

hasonló szívnyemesítő források mind elvesznek a siketnémára nézve. A szegényes jelbeszéddel nála alig lehet az erkölcsi élet elvont birodalmába behatolni, mert az, különösen itt, semmi esetre sem képes a hangzó beszédet helyettesíteni; éppen ebből folyólag sok esetben nem csodálandó az, hogy *a siketnéma egyes esetekben határozottan másként ítél és következtet, mint a halló ember.*

Igaz, hogy a műveletlen siketnéma is megtanul itt-ott különbséget tenni a jó és a rossz között, de azért azok a mozzanatok, melyek az ő erkölcsi cselekedeteit irányítják: nála inkább csak halvány sejtések, mintsem tiszta, tudatos indítóokok s éppen ennek folytán van a folytonos erkölcsi ballépéseknek és tévedéseknek kitéve. Az erkölcsi igazságokat nem fogja fel mindenkor helyesen, természetesen csak azért, mert a vele közölteket, történnék az akár a jel, akár a hangzó beszéd útján, sokszor nem érti meg s innen erednek tévedései is.

Sok siketnéma vakon bízik halló embertársában mert azt nálánál tökéletesebbnek, okosabbnak tartja s így esik meg sokszor azután az, hogy lelkiismeretlen ember befolyása alá kerülve olyan erkölcs hibákat is ejt, amelyeknek elkövetését máskülönben az ő elszigetelt s bizonytalan morális érzéke is helytelenítette volna. Hiszékenységénél fogva nagyon könnyen lehet a siketnémat tévútra vezetni; sokszor meggyőződése és tapasztalata ellenére, a halló ember szuggerálása következtében olyan dolgokat vall igazságoknak, amelyek éppenséggel nem fedik a való tény s éppen ezért például a siketnémák tanúvallomásait csakis mindezen erkölcsi mozzanatok figyelembevételével szabad mérlegelnünk és elfogadnunk.

Az előbbiekkal ellentétben akadunk a siketnémák között olyanokra is, akik a halló emberekkel szemben bizalmatlanok. Ebbeli magatartásuknak az esetleges őket ért sok csalódás, félrevezetés az oka és az is lehet a magyarázata, hogy nem képesek embertársaik cselekedeteit s azok indítóokait megérteni s helyesen mérlegelni.

Más elbírálás alá esik az intézetet teljesen elvégzett tanult és más az intézetet csak részben végzett és a tanulatlan siketnéma erkölcsi magatartása. Míg az utóbbi kettő morális cselekedeteit pusztán az adott esetek, az ezekből folyó személyes érdekek rugói, sokszor pedig a halló emberek befolyása következtében azok szuggesztívói irányítják, addig az első helyen említett siketnémáknál ez a különleges és sokszor elszigetelt erkölcsi felfogás az iskolai nevelés hatása alatt lényegesen és előnyösen módosul.

Az intézetbe kerülő siketnéma gyermek, ott kezdettől fogva a leggondosabb s legkörültekintőbb nevelésben részesül. Mindenki arra törekszik, hogy amennyire csak lehetséges, tökéletes ember váljék belőle. Egyszóval sokat foglalkoznak vele, állandóan

gyámolítják, oktatják s ezzel el is érik azt a célt, hogy a siketnéma helyes erkölcsi énjét, ha nem is tökéletesen, de mégis kidomborítják, kifejlesztik. Komolyan gondolkozó szakember soha sem fogja kétségbe vonni, hogy az ilyen intézeti nevelés nem volna helyes, de viszont mindenkinek be kell látnia azt is, ha csak nem nagyképüsködik valaki, hogy az intézetből kilépő siketnéma az életben hátrányosan nélkülözi azt a folytonos gyámolítást, irányítást, amelyben intézeti képzése alatt mindenkor része volt. Önállósága az életben nincs, de nem is lehet, mert az a tény, hogy cselekedeteit mindenkor mások akaratára irányította eddig: megfosztotta őt annak lehetőségétől, hogy az életben ellent tudjon állani környezete befolyásának. Innen van az, hogy sok esetben a legszelidebb lelkű, helyes erkölcsi nézetekkel bíró intézeti növendékből az életben olyan egyéniség alakul ki, aki folytonos összeütközésbe kerül az erkölcs társadalmi törvényeivel. Egyes-egyedül akkor bizonyul feltétlenül eredményesnek az intézeti nevelésnek ez irányú törekvése, ha a siketnémat az életben is olyan környezet veszi körül, amely őt jóakarattal támogatja s amelyben mindenkor megtalálja azt, amit ő az intézeti környezetben birt.

Sokszor hallani olyan megjegyzéseket, hogy a siketnémákban nincsen szeretet, ragaszkodás, hála s ezekhez hasonló egyéb szép erény. Hát kell, hogy ezt egyenesen tagadjam s azt hiszem, hogy 12 év siketnéma intézeti tanári pályámon szereztem ez irányban annyi tapasztalatot, hogy éppen az ellenkezőjét állítsam. Ahol a siketnéma szeretettel találkozik, ott ő is szeretettel fizet; tanárai, nevelői iránt hálás s ragaszkodó, hacsak az életben erkölcsileg meg nem mótelyezik. Azok a szomorú tapasztalatok, amelyek a siketnéma erkölcsi telfogására és énjére sok esetben árnyékot vetnek: nem magában a siketnémában, mint olyanban gyökerező tények, hanem az önállótlanság, jellemzilárdassággal nem bíró egyén hibái, aki erkölcsileg könnyen elbukik, mert könnyen elcsábítható.

Azt hiszem, hogy ezen rövid cikk keretén belül s eléggé sikerült megvilágítanom azt, hogy *a siketnémák erkölcsi fejlődése, éppen azon különleges helyzetüknél fogva, melyet a társadalomban elfoglalnak, nem lehet sem zavartalan, sem pedig tökéletes.*

A különböző színek hasonlóságának felismerése a gyermekeknél.

Irta: **Bognár Pál Cecil** bencés-tanár Komáromban.

A múlt ősszel végeztem vizsgálatokat a komáromi fiú- és leányiskolában a gyermekek színérzékére vonatkozólag. A vizsgálat egy része arra irányult, hogy a gyermekek a különböző színek hasonlóságát

mennyire ismerik fel. A vizsgálatban szerepeltek az óvoda fiú és leánynövendékei, és az első és negyedik elemi fiú és leányiskola növendékei, összesen 152 gyermek.

Az eljárás abból állott, hogy minden egyes gyermeknek a spektrum 7 alapszínét olyan sorba kellett összeállítani hogy mindegyik szín mellé a hozzá leginkább hasonló kerüljön. Természetesen a legnagyobb óvatossággal jártam el, hogy a gyermeket sem én, sem pedig valami más körülmény ne befolyásolja, de mindamelllett a gyermek világosan megértse, miről van szó. A kísérletet épen ez tette nehezzé, mert minden egyes gyermeknek a kellő elővigyázattal és az értelmi fokához alkalmazva kellett a dolgot megvilágítani.

A spektrum hét színe, amely a vizsgálatoknál szerepelt, a természetes rendben a következő: 1. piros, 2. narancs, 3. sárga, 4. zöld, 5. kék, 6. indigo, 7. viola. Természetesen a hasonlóság foka az egyes szomszédos színek között nem egyenlő, némelyeknél sokkal szembetűnőbb, mint másoknál. Ez különben a kísérleti adatokból is szembetűnő.

Ha a színeket a nekik megfelelő sorszámokkal jelöljük, akkor minden egyes gyermek az 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 számoknak egy bizonyos permutációját szolgáltatotta. Most az a kérdés, a gyermekek többsége a színskála milyen összeállítása mellett döntött. Ennek megállapítása végett (később megállapítandó okból) a következő eljárást követtem. Összeolvastam, hogy hányszor fordul elő egy meghatározott szín a másiknak szomszédságában. Ebből kitűnik, hogy hány gyermek találta az illető színt a másikhoz leginkább hasonlónak. Minthogy a skála összeállításánál ez a hasonlóság volt a döntő, ez az eljárás tünteti fel legvilágosabban az eredményt. Ha most a színeket olyan sorrendben állítom össze, hogy azon színeket teszem egymás mellé, amelyeket a legtöbb gyermek egymáshoz leginkább hasonlóan ítélt, akkor (mind a 152 gyermek által szolgáltatott adatokat figyelembe véve) a természetes színskálát kapom. Irjuk fel ezt a gyermekek által szolgáltatott színskálát úgy, hogy két-két szín közé odateszszük azt a számot, amely mutatja, hogy a gyermekek összeállításában hányszor fordul elő az illető két szín egymás szomszédságában akkor a következő sort kapjuk:

piros (115) narancs (117) sárga (77) zöld (95) kék (79) indigó (132) viola.

Ha az egyes osztályok adatait az előbb leírt módon külön vesszük vizsgálat alá, mindegyik osztály adatai ugyanezen sorrendet adják, kivéve az elemi fiúiskola 4. osztályát, amelynek többsége a következő sorrendet adja:

piros, narancs, sárga, zöld, kék, *viola*, *indigo*.

Fontosabb a színskála összeállításánál annak a vizsgálata, hogy melyik két-két szomszédos szín

közötti hasonlóságot ismerik fel leginkább a gyermekek. Itt azonban egy észrevételt kell tennem. Mivel a gyermekek mind a hét színt egy sorban összeállították, nyilvánvaló, hogy bizonyos tekintetben kényszerhelyzetben voltak és ha valamelyik színt nem is találták a többihez hasonlóknak, kénytelenek voltak a sorba mégis beállítani. Ez kétségen kívül egy fogyatkozása az eljárásomnak, amelyet azonban jelentékenyen csökkent az a körülmény, hogy ilyenkor a gyermekek a legtöbb esetben jelezték is, hogy az illető színt egyikhez sem látják hasonlóknak és ezt figyelembe is fogjuk venni.

Ha tehát azt vizsgáljuk, hogy mely két szín közötti hasonlatosságot ismeri fel leginkább a gyermek, a fenti számadatokból nyilvánvaló, hogy a legtöbben az indigo és viola közötti hasonlóságot ösmerték fel. A felismerés számát tekintve, az egyes színpárok a következő sorrendbe állíthatók:

indigo—viola	132,
narancs—sárga	117,
piros—narancs	115,
zöld—kék	95,
kék—indigo	79,
sárga—zöld	77.

Ha az egyes osztályok adatait külön vizsgáljuk majdnem mindig ugyanezen eredményt kapjuk. Valamennyi osztálynál a legtöbben felismerték az első három színpár (indigo—viola, narancs—sárga, piros—narancs) közötti hasonlóságot, míg a következő három színcsoport közötti hasonlóság felismerése már jóval kevesebb számmal szerepel. Feltűnő, hogy a kék és indigo közötti hasonlóságot aránylag olyan kevesen ismerték fel és többen találták hasonlóknak a zöldet a késsel, holott nyilvánvaló, hogy e két utóbbi szín nem hasonlít egymáshoz. Ennek magyarázatául szolgáljon azon előbb tett megjegyzés, hogy a gyermek ezen eljárás mellett kénytelen volt valahova besorolni mindegyik színt. Azért tehát vegyük figyelembe azon ugyanott említett tényt, hogy t. i. a gyermekek több esetben kijelentették, hogy valamely színt nem találnak a többihez hasonlóknak. Míg ez a többi színekre vonatkozólag csak elvéve történt meg, a zöld színre például az I. elemi fiúiskolában 11 gyermek kijelentette, hogy nem találja a többihez hasonlóknak, de ha már mégis be kell állítani a sorozatba, legmegfelelőbbnek találta a sárga és kék közé állítani.

Egy másik ok pedig abban a körülményben keresendő, hogy (mint ezen vizsgálataim közben meggyőződtem) a gyermekek közül többet nagyon befolyásol a hasonlóság megítélésében az illető színek világossága. Tudjuk azt, hogy minden színnek több határozománya van, nemcsak a szín kvalitása (ami attól függ, hogy a színskálában milyen helyet foglal el). Már most a gyermek, midőn a hasonlóság meg-

ítéléséről van szó, nem tud elvonatkoztatni a többi határozmányoktól, hanem — különösen a világosságot — nagyon is figyelembe veszi. Innen magyarázható, hogy a kék és indigo közötti hasonlóságot aránylag kevesen konstatálták.

Vizsgáljuk most, mily számban fordulnak elő az egyes, a rendestől eltérő egymás mellé állítása a színeknek. Az 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 színekből 21 féle színpárt állíthatunk egybe, (vagyis a 7 elemnek 21 kettős kombinációja van). Mindenekelőtt jelentsük ki, hogy mind a 21 kombináció előfordult vizsgálataimban. Természetesen a skálában egymástól távolabb eső színek egymásmellé állítása csak ritkán fordul elő. Ha ugyanezt a dolgot az egyes osztályok adatai szerint külön vizsgáljuk, szembetűnik az, hogy a leányoknál külön-külön minden egyes osztályban előfordulnak az összes kombinációk, holott a fiúknál a 4. elemi osztályban nem fordult elő a következő két kombináció: sárga—indigo, sárga—viola. Az első elemi fiúosztályban pedig nem fordultak elő a következő kombinációk:

piros—kék, piros—viola, narancs—kék, narancs—indigo, narancs—viola, sárga—indigo, sárga—viola.

Vagyis a tényleg egymástól nagyobb mértékben különböző színek egymásmellé állítása a fiúknál feltűnően kevésbé fordult elő, mint a leányoknál. A hasonlóság megítélésében tehát a fiúk nagyobb biztosságot mutattak fel, mint a leányok, (holott ez korántsem áll reájuk az egyes színek felismerésében.)

Ha a színskála ezen hét színét vizsgáljuk, a sorozaton belül kisebb színcsoportokat különböztethetünk meg, amely csoportok színei egymáshoz közelebb állanak. Az első csoportot alkotja az első három szín: piros, narancs, sárga; egy másik ilyen csoport a kék, indigo, viola. A zöld szín a kettő között áll egymagában. Megfigyelésem adataiból kitűnik, hogy a gyermekek nagyrésze felismerte ezeket a kisebb csoportokat. Vegyük vizsgálat alá a színskála összeállítását a gyermekeknél ilyen szempontból. Itt tehát teljesen figyelmen kívül hagyjuk, hogy a gyermek az egyes kisebb csoporton belül levő színeket milyen sorrendben állította össze, pusztán azt vizsgáljuk, hogy a gyermek a csoport színeit tényleg együvé helyezte-e, vagy pedig más színek által elválasztotta őket.

A piros-narancs-sárga csoportot megtartotta: ... 113.
A kék-indigo-viola " " " " ... 122.
A zöld színt egyik csoportba sem helyezte: ... 128.
A zöld színt az I-ső csoport színei közé keverte: ... 13.
A zöld színt a II-ik csoport színei közé keverte: ... 10.

Itt ismét látjuk, hogy a kék—indigo—viola csoportot több gyermek tartotta meg, vagyis többen ismerték fel az ezen színek közötti hasonlóságot.

Ha a vizsgálatok adatait összegezzük, az eddig elmondott eredményeket nyerjük. Nézzük már most, hogy micsoda összefüggésben vannak az egyes gyer-

mekek által szolgáltatott adatok az illető gyermekek egyéniségével, korával, nemével, értelmi korával és képzettségével.

Mindenesetre elsősorban befolyással van a színek hasonlóságának megítélésénél a gyermeknek a színekről való ismerete. Vannak egyes gyermekek, akik organikus hibák következtében a színekről hibás lelki képet nyernek. Azok a teljesen hibás ítéletek, (pl. mikor a narancsszínhez az indigót találja leg-hasonlóbbnak) amelyek a vizsgálat folyamán helylyelközzel felmerültek, részint ennek a körülménynek, részint pedig a gyermek feltűnően alacsony szellemi színvonalának következményei. Az egyik kis fiú, ak különben értelmes, a zöld színt az indigo és viola közé állította a skálában és hogy itt tényleg a szín nemismeréséről van szó, mutatja az a körülmény, hogy midőn az egyes színeket kérdeztem tőle, a zöld színt kéknek mondta. Az egyik kisleány a színskálában a következő három színt tette egymás mellé: kék, piros, zöld. A színeket pedig teljesen ismeri, hanem egyébként gyenge értelmi tehetségű.

Vizsgálataim folyamán mindegyik gyermektől megkérdeztem az egyes színek neveit. Az így nyert adatokat figyelembe véve azt látjuk, hogy a gyermekek jó részénél a színek *nevének* nem tudása forog fenn, de a színeket helyesen ítéli meg. Akárhány gyermeknél előfordult, hogy a színek neveit teljesen összekeverte, de a színskálát egészen helyesen állította egybe. Különben e tekintetben sok következetlenséget találunk. Többször előfordult, hogy a gyermek több színt ugyanazon névvel jelölt meg és a skálában még sem tette őket egymás mellé.

Ha az eddig tárgyalt adatokat százalékok szerint kiszámítjuk és ugyancsak az egyes osztályok adatait is százaléokban számítjuk, azt látjuk, hogy az egyes osztályok számadatai ugyanolyan arányban oszlanak meg, vagyis a hasonlóság megítélésében a különböző osztályú gyermekek, fiúk és leányok között lényeges eltérést nem találunk, kivéve talán a főntebb említett egy esetet.

Az egyes gyermekek értelmi fokát figyelembe véve, azt látjuk, hogy többször előfordult, hogy a legértelmesebb gyermekek is tévednek a színek megítélésében s viszont akárhány határozottan értelmetlen gyermek a színskálát teljesen jól állította egybe. Ezen egyes adatok részletes elsorolására azonban nem terjeszkedünk ki.

Természetes dolog, hogy a gyermek egyénisége, értelmi foka stb. befolyással van a színek hasonlóságának megítélésére is, de a rendelkezésemre álló adatok alapján ezek között létező összefüggést megállapítani nem lehetséges. Mert elsősorban mégis csak attól függ ez, hogy a gyermek egyéni hajlamai, érdeklődése, továbbá eddigi tapasztalatai alapján mennyire fejlődik ki benne a képesség az egyes színek hasonlóságának és különbözőségének megítélésére.

Egy elsőosztályú gimnázista ítélete osztálytársai előmeneteléről.

Feljegyzé: **dr. Kemény Gábor** gimn. tanár Tordán.

Tudvalevő dolog, hogy a tanuló kritikus-szemmel kíséri tanárja ítéletét és ennek a kritizáló szellemnek a megnyilatkozása az, hogy a tanulók sokat tárgyalják maguk között, hogy egy-egy tanár igazságos-e, vagy igazságtalan.

Ki akarván próbálni, mennyi biztosság van a gyermek ítéletében, megkértem egyik jeles tanítványomat arra, hogy az első félév végén állapítsa meg, hogy milyen érdemjegyet érdemel mindenik osztálytársa az általam tanított tantárgyakból. Mielőtt őt megbíztam, én magam már megállapítottam az érdemjegyeket. Az alábbi táblázatban az ő ítéletét az enyémmel hasonlítom össze és ahol különbözős van, ott a „Megjegyzések” című rovatban kíséreltem adni egyiköknk tévedésének magyarázatát.

Tanulók	B. J. tanuló ítélete		K. G. tanár ítélete		Megjegyzések
	Latin	Magyar	Latin	Magyar	
B-a K.	2	2	2	1	B. J. és B—a K. az elemitől kezdve riválisok.
B. L.	2	2	1	1	Nagyon csendes, de szorgalmas fiú.
B. E.	3	3	4	4	Ismétlő. Sokszor jelentkezik, ha új anyagba kezdünk, de máskülönben hanyag.
B. Gy.	3	3	4	3	Igen szorgalmas, de tehetségtelen.
B, E k	1	1	1	1	
B. J—r	3	2	3	3	Igen szorgalmas, de nehéz felfogású.
B. J.	2	2	1	1	Talán némi álszeméremből jegyzett B. J. önmagának jót.
B. K.	4	4	4	3	Magyarból nem érdemelte meg az elégségest.
B. Á.	2	2	2	2	
B. S.	2	2	4	3	Ismétlő. Igen tehetséges, de hanyag. Latinból túlszigorúan osztályoztam
Cs. D.	1	1	2	2	Eszes, de szorgalma nem állandó.
Cs. J.	2	2	2	2	
D. Á.	4	4	4	4	
F. M.	1	1	1	1	
F. G.	3	3	2	3	
F. T.	2	2	3	3	Nagyon szorgalmas, de közepes tehetségű.
G. K.	1	1	1	1	
G. J.	1	2	1	2	

Tanulók	B. J. tanuló ítélete		K. G. tanár ítélete		Megjegyzések
	Latin	Magyar	Latin	Magyar	
G. Gy.	4	4	4	3	Sok elégtelenje volt, magyarból szájalomból adtam elégségest, de nem érdemelte meg.
G. D.	1	1	1	1	
Gy. J.	2	2	3	3	Szorgalmas, középszerű tehetségű
Gy. G.	2	3	3	3	
H. L.	3	3	2	1	Szorgalmas és eszes fiú, de ideges, könnyen zavarba jön.
H. N.	1	2	2	1	
H. T.	2	3	2	1	Vontatottan beszél, semmi élénkség nincs az előadásában.
J. J.	1	1	3	2	Nagyon eredeti, örökké mosolygó kis parasztyerek, sokat tréfálok veles ez téveszté meg B. J.-t.
K. T.	2	2	3	4	Nem állandóan szorgalmas, de mégis túlszigorúan ítélt meg.
K. B.	3	4	4	4	Szorgalmas, tehetségtelen.
K. F.	1	1	2	2	Igen szorgalmas, sokat megdicsérem szorgalmáért.
L. V.	1	2	2	3	Ismétlő. Az új anyag tanulásánál való jelentkezésével imponál.
L. S.	1	1	2	1	
M. M.	3	3	3	3	
M. E.	2	2	2	2	
M. J.	3	3	4	4	Nagyon szorgalmas, de teljesen tehetségtelen.
M—r J.	2	3	2	2	
M. L.	3	3	3	4	Nem tud jól magyarul. Eszes, hanyag.
N. J.	1	1	1	1	
O. I.	1	1	1	1	
O. M.	1	1	2	2	Mindkét tárgyból megérdemli a jelest. Nagyon csendes, ez persze ez esetben engem tévesztett meg
P. A—r	1	1	1	1	
P. I.	1	1	1	1	
P. V.	1	1	2	3	Gyengén beszél a magyart, latinból való fordítása is magyartalan, más tárgyból szépen halad, igen szorgalmas.
P. A.	3	3	2	3	
R. M.	1	4	2	4	Nagyon rosszul tud magyarul, latinra jól fordít, de magyarra nehezen.
R. E.	3	3	2	2	Eszes, hanyag.
R. sM—	4	4	4	4	

Tanulók	B. J. tanuló ítélete		K. G. tanár ítélete		Megjegyzések
	Latin	Magyar	Latin	Magyar	
R. N.	2	2	2	2	
S. T.	2	2	2	3	Szorgalmas, a magyar nyelvet nem bírja tökéletesen.
S. J.	2	2	3	3	Mindkét tárgyból megérdemelte a jót, félreismertem
S. F.	4	4	4	4	
P. J-s	1	1	1	1	
M-a J-s	2	2	1	1	Nagyon csendes, de szorgalmas, okos fiú
R. L.	2	3	4	4	Mindig sír, ha rosszul felel, tehetségtelen
Sz. A.	2	2	2	2	
Sz. M.	2	2	3	2	
Sz. B.	1	1	1	1	
S. Gy.	3	3	4	4	
S. M.	3	3	4	4	Folyton azt állítja, hogy tanul. Teljesen alkalmatlan a tanulásra
Sz. Á.	2	3	3	4	Jóra való gyerek, de nem igen tud magya ul
T. K.	2	2	3	3	Szorgalmáért megszoktam dicsérni, de közepes tehetség.
T. M.	1	1	1	1	
U. Sz	3	3	2	2	Elég jó tehetségű, csendes, szorgalmas fiú
V. Á.	2	3	2	2	
S. P.	3	3	3	3	
Sz J.	2	3	2	2	Magyarból nem érdemelt volna jót
H. Sz.	3	3	4	4	Szorgalmas, de tehetségtelen

Ime láthatjuk, hogy 66 közül 24 esetben teljesen megegyezett az ítéletünk, néhány esetben csak egyik tárgyban találkozott össze, hat esetben be kellett ismernem, hogy az én ítéletem nem volt elég igazságos. Míg egyrészt külsőségek megtéveszthették az én kis kritikusat, másrészt ki kell emelnünk, hogy a *méltányosság* nemes szempontja irányította őt, amikor tanulóitársai *szorgalmát* méltányolni igyekezett.

Ismétlem, hogy mielőtt én tanítványomat megbíztam az érdemjegyek megállapításával, én már megállapítottam azokat, hogy ne legyenek akaratlanul is a befolyása alatt, de hogy az évvégi osztályzó konferencia előtt nem fogom átnézni az ő ítéletét, azt nem merem állítani

Az első gyermekvédelmi és gyermektanulmányi kongresszus Berlinben.

Közl.: Dr. Domokosné Löllbach Emma, Szeged.

(Negyedik közlemény.)

Dr. Schaefer Károly, berlini magántanár érdekes vizsgálódásairól számolt be a kongresszuson: **A gyermekek színérzeteinek megfigyelése** címen. Preyer vizsgálódásainál vagy azt kérdezte a gyermektől egy színes papírszeletre mutatva: milyen színű ez, vagy azt: hol a piros papír? Hamis alapokon indult, mert így csak arról győződhetett meg, hogy az érzet és a szín neve közötti asszociáció megszilárdult-e, vagy nem; a szín-észrevétel mellett beszédbeli emlékezeti funkciót is kívánt. A régebbi vizsgálódók emellett Preyerrel együtt mind azt kutatták, melyik színt ismeri fel és különbözteti meg a többitől a gyermek legelőbb és milyen sorrendben jönnek ezek, szóval a színérzetek fejlődését keresték. Schaefer evvel szemben azt állítja, hogy a színérzeteknek tulajdonképeni fejlődése nincs. A gyermek, kinél a látópálya egyes neuronrészei kifejlődtek, a kapcsolódás közöttük megvan, az agy-érési processus megtörtént, ha egyébként ép látószervü, normális gyermek, egy bizonyos hullámhosszal bíró fényhatás alatt qualitative ugyanazon érzetet fogja fel az első alkalommal, mint amilyent egész életén át. E tekintetben az összes érzéki nézetekkel szemben nativistának vallja magát. Senki sem tapasztalta, hogy érettebb korában más lett volna valamely színérzete, mint iskolás korában.

Állítását a megfigyelés érdekes módszerével támogatja. Különböző színű, ugyanazon élénkségű és teltségű ívekből 12 egyforma négyzetet vágott ki és azt a gyermek előtt összekeverte. A piros négyzetet a gyermek rögtön bélyegnek nevezte el — 2¹/₂ éves volt akkor — és apja felszólítására egymásután szedte ki őket 132 darab közül. Színről *beszéd* nem esett, csupán a színérzet tisztaságáról tett tanúságot a gyermek, amint ugyanazt a többi közül kiválasztani tudta. Játszva szedegette ki azután a többi színt: a fekete szín szénként vándorolt a gözösbé, a vörös „málna“, a sárga „egres“, a kék „szilva“ lett, a fehérek „hőemberek“. A szürkét tévesztette össze a feketével, de azt is azután szürke szénnek nevezte, el, valamint a barnát a szürkével.

A színek megkülönböztetésének időpontjára vonatkozólag azt tartja, hogy a normális gyermek akkor, midőn még beszéde igen hiányos és kezdetleges, a színbenyomásokat már oly élénken különbözteti meg, mint a felnőtt. Hivatkozik Dr. Vogt Oszkár, a berlini neurobiológiai egyetemi laboratórium vezetőjének és nejeének vizsgálataira. Kis lányuk 9 hónapos korában kezdett a tárgyak felé nyulni, ennek konstatálásakor ők azonnal keresték a

a színérzetek állapotát. Egyszerre két különböző színű papírt nyújtottak feléje. Ismételten ugyanazon szín felé nyúlt. 15 hónapos korában 6 egyforma fehér skatulya közül egyiknek fedelét piros papírral ragasztották be és előtte csokoládét téve bele, háta mögött a többivel összekeverték és egy kosárban eléje tették. Kezdetben sorban felnyitotta valamennyit, negyedszerre azonban csak a pirosat nyitotta föl. Így tett többször is, csak az utolsó öt perces szünettel variált kísérletnél, próbálgatta megint sorba a skatulyákat. Fokozatosan vizsgálták meg megfelelő időközökben a többi színek megismerését is és elmés kísérletükkel bebizonyították, hogy a beszéd ideje előtt is vannak tiszta színérzetek. *Raehlmann* még korábbi időben kísérletez, megfelelő eredményt mutatva fel, színes tejesüvegekkel. A pirosban volt mindig a tej, de egyszerre piros és ugyanolyan zöldszínű tejes üveget nyújtottak feléje, felváltva a jobb és baloldalon tartva a vöröset. Néhányszori bizonytalan próbálgatás és keresgélés után, állandóan a vörös felé nyult a gyermek. *Raehlmann* szerint tehát a gyermekek akkor, amikor öntudatosan nyúlni kezdenek, már megkülönböztetik a színeket.

Bővebben foglalkoztunk a kísérletek módjával, mert további kísérletekre szükség van *Schaefer* tanár állításának tapasztalati tényre avatása szempontjából. Igen elmés *Dehio* tanár feleségének módszere, ki 28 hónapos gyermekének a zöld színt „hullámverésnek“, a sárgát „ugróhídnak“, a kéket „tengervíznek“, a barnát „fürdőháznak“, a feketét „padnak“ keresztelve el, tengeri élményeit játszotta el, midőn az a színek helyes felismeréséről tett tanúságot.

A hozzászólók közül *Otto Katalin* kisasszony színes gyöngyszemekkel gyöngélműjűeken tett kísérletet, bebizonyítva azt, hogy az elme gyöngesége csupán az érzetek lelki alkalmazásában nyilvánul, nem az érzékelőképességben magában.

A gyermekek hajlamairól *Dr. phil. Elsenhaus* magántanár tart előadást. Nagyon érdekes fejtegetései a következő pontokba foglalhatók:

a) *A hajlam fogalmának gyökere.* A hajlam elfogadására kényszerít bennünket elméletileg a lángész és csodagyermek megértésében rejlő magyarázatbeli hiány, gyakorlatilag, a hatásbeli ellenállás; kedvező körülmények között javíthatatlanság, kedvezőtlenek között meglepően jó eredmény.

Ellentmond mindkét szélsőséges nézetnek: a mindent hajlamra, vagy mindent nevelésre építőknél azon egyszerű tény, hogy minden emberi cselekvés határozott diszpozícióval bíró organizmus reakciója és hogy minden hajlamnak fejlődésre van szüksége, amivel a variálódás jár.

b) *A hajlam lényege* X-szel jelölhető, mely a

jövendő fejlődést bizonyos határokon belül előre meghatározza.

c) Az emberi *faji hajlamok*, a testi szervezet a szellemi tevékenység kevésbé fontosak, mint a hajlam egyéni különbözősége, mely alapján véve a faji hajlam modifikációja.

d) A hajlam *egyéni különbözősége* kiterjesztendő a testi sajátosságra, az emlékezetre, figyelem intenzitására, irányára, fantáziára, jellemirányzatra.

e) A hajlamok *viszonya* egymáshoz és az összhajlamhoz, itt tekintetbe veendő az alapfunkciók (értelmi, érzelmi ember), az erőviszonyok és módok közötti különbségek (vérmérséklet) kombinációja, az egyoldalú tehetség viszonya az egyéni összhajlam magasságához.

f) *A hajlamok kiképzése.* Módja a *gyakorlás*, eredménye: készség, szokás, gépiesség (az öntudatos akarat mindig csekélyebb részvétele), művelés, (az egyéni önálló tevékenységnek mindég nagyobb térhódítása.)

g) *Az öröklött és a szerzett javak viszonya.* Az elemi öröklött reakciótól megkülönböztetendő a másodrendű hajlam. Ezekhez tartozik: a járás, beszéd gondolkodás. Az újabb tudományos kutatás szerint a kikutatandó primár-hajlam alapja a sejtmag bizonyos alkatrésze, a pálcikaalakú *chromosoma*. Az egyéniség munkája egyesíti a hajlandóságokat, mi által a kapott elemek szellemi tulajdonává lesznek. Minél kiterjedtebb az önálló cselekvés, annál teljesebb az elsajátítás és a szellemi javvá való átalakulás.

h) *A hajlam tanulmányozása a nevelésben* az egyén pontosabb megismeréséhez vezet. Az öröklési törvények is figyelembe veendőek itt. Teljes belátás az egyénbe, ami annak hatalmasabb belső kifejlését eredményezheti, csakis a mélyértelmű és tudású pedagógus és növendék közötti állandó belső érintkezés által lehetséges.

A vitatkozók az egyes hajlamok megismerésére irányuló kísérleteket beszélték meg. *Schulze* *Rudolf* (Leipzig) például a gyermekek művészi hajlamát úgy tanulmányozta, hogy abban a pillanatban, midőn egy művészi képet először mutatott nekik, lefényképeztette őket. Az arcok feszültségéből következtetett a gyermekek hangulatára, sőt a kép tárgyára is, különböző emberekkel.

Mindnyájunkat nagyon érdekelhet, de különösen a szülőket az életképtelen gyermekek mai gyakori típusa mellett, *dr. Heller* wien-grinzingi igazgató előadása: **A pszichaszténia gyermekekről.** A pszichaszténia tulajdonképpen tünetek komplexuma, melynek határai a neuraszténiába és hisztériába belefolyanak. *Heller* azokat csoportosítja e fogalom alá, akiknél a lelkileg rendellenes tüneteket nem kísérik párhuzamosan ideges jelenségek. Tehát a lelki gyöngeség

állapota, illetőleg a csekély lelki ellentállóképesség. Rendkívül sok gyermekben láthatók tünetei és szomorú következményei, midőn követelik szülők és nevelők, hogy abnormis lelki állapotukkal, kedvezőtlen viszonyok között, különösen nevelői eljárás nélkül, *normálisan* fejlődjenek és fényes eredményeket mutassanak fel.

Mindenekelőtt abban nyilvánul, hogy a pszichaszténias képtelen lehangoltságát, rossz kedvét legyőzni. Amint kellemetlen munkához lát, órákig folyik a nehézkesen haladó előkészület, a töprekedés, minduntalan más dologhoz kapkodás és erőszakos önkényszerítéssel való visszatérés, ezalatt az agy eltérő, ellentétből fakadó képzetek között működik, lehetetlen fantáziaképek csoportosítása között. Az idő azonban múlik, a kitűzött teladatot ell kell végezni, a kelletlenség érzése erre már haraggá, dühhé tömörül, a tehetetlenség érzete keserűséget vált ki. Erre fellép a fiziológiai elfáradás, a gondolatoknak mind nagyobb kúszaltsága, hogy ezen segítsen, félbeszakítja munkáját és új dologhoz fog, amely azonban e depressziós állapot folytán ép oly kevésbé sikerül. Az idő múlik, az előbbi munkához újból visszatér, még kúszaltabban, fellép a félelem az el nem készülés miatt, a depresszió az elviselhetetlenségig fokozódik, végül a munkát összecsapja akár-hogy, hogy legalább külsőleg szabaduljon a tehetől. Ilyen állapot mindenkor fellép, valahányszor valamely nagyobb feladat előtt áll a gyermek, vagy felnőtt, ha lelki erőinek nagyobb feszültségét követelik. Ha szabadon, kötelezettségek nélkül hagyják őket, egészen normálisak, a pszichaszténikus krízisek idejének kivételével, amikor állandó a lelki depresszióval járó patológikus lehangoltság, az úgynevezett „disphoria.“

Objektíve állhatatlanság és feltűnő szórakozottság jellemzi őket. A játékot, munkát minduntalan abban hagyják, úgy, hogy életük később csupa befejezetlenség. Emellett intellektuálisan lehetségesek, sőt sokszor éppen hajlamaik sokféleségén mennek tönkre. Hét éves korig is felismerhetők már a gyermekben a szimptomák, engedelmeskedni nem tudó, játékban mindég saját fejük után indulni és zsarnokoskodni akaró gyermekeken, kik enni nem akarnak és fantasztikus hazugságokat eszelnek ki. Iskoláskorban minden kiélesedik és legfeltűnőbb a Kraepelin által említett „várakozási neurose“ állapotában, midőn egy kitűzött iskolai feladat, melynek elvégzésekor saját gyöngye akarataikra kell támaszkodni, különösen a vizsga félelme napokkal előbb annyira összezavarja őket, hogy a prudukálás pillanatában teljesen képtelenek valamit nyújtani. Ha ilyen állapotok sokszor ismétlődésük mellett a szülők fenyegetésével súlyosbodnak, fellép a *pszichaszténikus krízis*, a legyőzhetetlen vágy, hogy segítsenek magukon és az össze-

ütkezésen, melybe környezetükkel kerültek és az iskolát kerülni kezdik, napokig elbújdosnak minden cél nélkül, nyughatatlanul, leverten. A diszfória sokszor antiszociális cselekedetekre vezet, igen sokszor öngyilkosságra. Egy 8 éves leányka szellemi, testi erői dacára nem bírta az iskola levegőjét, utcákon csatangolt a kényszer és belső szorultság érzetével, míg otthoni büntetéseitől menekülni akarva, az ablakon keresztül nem vetette magát. A krízis a pubertás korával esik össze és csakis akkor vezet antiszociális cselekvésekre és így a moral insanityvel nem tévesztendő össze. A gyermekek maguk is segíteni akarva lehangoltságukon, kellemes vigalmakat, örömeket keresnek, így esnek aztán önfertőzésbe, vagy túltengő fantáziájuk beteg világába menekülnek szenvedélyes és felületes olvasásba merülve, legtöbbször állandó változást, új viszonyokat keresve, ezért mennek egyik iskolából a másikba.

Legjobban gyógyítható az iskolaidő előtt, profilaktikus kezeléssel. A játéktól húzózkodót ügyesen rá kell venni a játékra és amint először érzi a siker örömét, belső derültség kezd a lehangoltságot ellensúlyozni. Gyakori fáradtságát, mely elkedvteleníti játék közben nem érzi, így pezsgő vére és növekedő erejének tudata, lelki felfrissülést ad neki. Kertészkedést, esztergályozást kell végeztetni velük, derült, egészséges vezető mellett, hogy akarategyöngeségüket a fizikai munkával legyőzni megtanulják. E reális tartalmú élet ellensúlyozza az abnormis fantáziatevékenységet. Később a környezett változása a legfontosabb gyógyeljárás. Új viszonyok között a szellemi és testi munka szisztématisz váltakozása közben kell kiképezni akaratait. Súlyosabb esetekben a *gyógypedagógiai intézet* elkerülhetetlen, mert a szükséges és szigorú individualizálás csak ott várható. A pedagógusnak ott a gyermekkel belső, őszinte viszonyba kell kerülnie.

Előadó azzal végzi, hogy mivel az ifjúkori bűnösök sokszor pszichopatiás okokból kerülnek vétékbe, a javítóintézeteknek tulajdonképpen gyógypedagógiai intézetekké kellene átalakulniuk és a gyógypedagógusok vinnék a vezetőszerpet az ifjúkornak elzüllése ellen.

Dr. Kemsies professzor, weissensee - berlini igazgató a **Gyermek hazugságok kérdéséhez** járul hozzá ilusztráló példával, mely bizonyítja, hogy gyermekeknek tanúkul használása teljesen megbízhatatlan eredménnyel jár.

Példák a gyermeki akaratra.

Irta: **Lakatos Lajos** Rimaszombatról.

Bácstopolyai tanításkodásom idején Fekete Bálint, ottani jómódú parasztgazda két fia járt iskolába: a nagyobbik József, 12 éves az V. osztályba s a

kisebbik Károly, 9 éves, hozzám a III. osztályba, jól táplált, erőteljes fiúk voltak, nehézkes felfogással, kiket többször rajtszíptem a füllentésen.

Falusi szokás szerint náluk esténként összegyűltek a szomszédok s a gyermekek jelenlétében tárgyalták a napi eseményeket, olvasták a Friss Ujságot s politizáltak. Néhai Tóth Béla Tanbetyár című írásai éppen akkor voltak napirenden s azokat is meghányták-vetették; nagyon természetes, hogy a véleménynyilvánítások a gyermekek figyelmét is felköltötték. Abban az időben egyik délután igen korán gyűltek össze a gyermekek az iskola udvarán és rendetlenkedtek. Megunva a zsvajt, beparancsoltam a gyermekeket a termekbe. A magam osztályával meg is kezdtem a foglalkozást. Egyszerre csak Fekete Bálint uram kikelt ábrázattal toppant be osztályomba s izgatottan kéri számon, hogy miért ütöttem, vertem meg oly kegyetlenül Károly fiát. A dolog rejtély volt előttem s megkérdeztem a fiút, hogy kapott-e büntetést; az tagadólag válaszolt, de különben külseje is elárulta, hogy megbüntetve nem lett s az egész osztály is igazolta, hogy még meg sem róttam. Erre az apa csodálkozott s elmondta, hogy Józsi fia lelkenedezve futott háza, hogy siessek, mert a tanító úr vastag nádvevesszővel agyba-főbe veri Károlyt s az iszonyatosan jajgat.

A fiú később bevallotta. minthogy otthon sokszor hallott ilyen eseteket az ujságból felolvasni, úgy rémlett előtte, hogy a tanító úr veri Károlyt és jajveszékél; megsajnálva a testvért, haza futott atyjáért.

Kétségtelen, hogy a hazugság ebben az esetben a szuggesztíó és az élénk gyermeki képzelet szüleménye volt.

József később a szabadkai gimnáziumba került, nagyon szerette a fantasztikai olvasmányokat, amik még jobban felizgatták képzeletét s nagystílu hazugságai miatt sokszor bajba került.

A fiú iránt Hadzsy János dr., Topolya nagyhirű orvosa, nagyon érdeklődött s szanatóriumába vette; a derék orvos a lélek orvosságaival embert faragott belőle s ezzel szembe ötlően bebizonyította, hogy mennyire téves Lombroso tana, hogy a lélek oly örökség, a minek alapsajátóságán nincs módunkban változtatni; hogy jó legyen, vagy rossz, erkölcsös avagy erkölcstelen, az azoktól a képességektől függ, amelyekkel a világra jöttem. Ellenben bebizonyította Baginszky dr.-nak a berlini gyermek-tanulmányi kongresszuson hangoztatott véleményét, hogy a gyermek lelke a környezet szerint fejlődik s a lélek a környezet változtatásával átalakul.

Egy helybeli előkelő állású hivatalnok mondta, hogy sohasem felejtí el, hogy 8 éves korában, amidőn egyik kis barátja látogatásán volt, annak pompás ólomkatonái oly varázsszal voltak rája, hogy egyet elcsent. Jól emlékszik rá, hogy neki is sok

szép játéka volt, mert jómodú szülei és rokonai elhalmozták őt azokkal, de egyikben sem tellett annyi öröme, mint az ólomkatonában; titokban tartotta s csak ha egyedül volt, vette elő s gyönyörködött benne. Szülei nagy gondot fordítottak nevelésére, s nem volt rosszindulatú, könnyelmű gyermek, de nagy volt a hajlama különösnek lenni s különöset tenni. Ilyen hajlam különböző mértékben s más alakban minden gyermekben meg van s ki nem tapasztalta volna, hogy a gyermekek azt a játéukat, melyet maguk készítettek, vagy legalább megmunkáltak, jobban szeretik, mint a készenvettet. S érthető is, hogy egy elkényeztetett fiú, ki sok játékot kap s folyton őrizet alatt van, többre becsüli azt a játékot, amelyet maga szerzett, mint amit készen kapott, még abban az esetben is, ha már tudomása van róla, hogy a másét „nebántsd“-nak hívják.

Egy helybeli kolléganóm meséli: Egyik középiskolai tanárunknak 9 éves leánykája, ki különben az osztály legkitünőbb tanulója volt s dícséretes magaviseletet tanúsított, egy napon elfelejtette leckéjét megtanulni. Amidőn megkezdődött a felmondás, keservesen sirt. Megkérdeztem, mi baja, de nem felelt; végre részvétellel mondtam: oh, gyermekem, biztosan a fejed fáj! S ő halkán igent mondott. Erre hazaküldtem. Az orvosnagyapa semmi betegségnek nyomát rajta felfedezni nem tudta s kiderült a turpisság. Vissza kellett jönnie az iskolába s bocsánatot kért tőlem. Az eset annyira hatott a lelkére, hogy egész életében visszariadt a hazugságtól.

Mily sokszor megesik, hogy a hazugsággal szemben tanúsított helyes bánásmód az egész életre megjavítja a lelkületet.

Háziasszonyom 16 éves szobaleánya kíséretében egy pénztárban bankjegyet váltott s csak itthon vette észre, hogy tévedésből többet adtak vissza. A leány ujjongva kiáltott föl: oh, be jó! és csodálkozott, hogy a többletet vissza kellett vinni. Minthogy a háziasszony észrevette, hogy a leány önként értetődőnek tartja a talált dolgokat magáénak tekinteni, hogy gyümölcsöt szedhetünk a fáról, ha nem látják s a rossz iránt már megrögzött jellemet tanúsított s megváltoztatására már annyival kevésbé lehet remény, mert öröklött hisztériában szenvedett, elbocsátotta. A helyes és célirányos nevelés ily bajok kezdeténél csodákat művelhet, de idült állapotban szinte tanácstalanok vagyunk vele szemben.

A lopásnál majdnem mindig az a gondolat gyakorol döntő befolyást: „hisz' a tulajdonosnak nem lesz nagy kára benne!“ s így alakul ki fokozatosan a tolvaj-jellem.

Egy bácostopolyai derék, gazdak s intelligens kereskedőnek az a rossz szokása volt, hogy állandóan olvasatlanul hagyott pénzt az íróasztalon. Egyik diák fia (11 éves), kapva az alkalmon, azt rendesen

s fokozatos mérvben megdézsmálta. Végre is, szerencsére még idejekorán, egy véletlen eset folytán kipattant a tiltott manipuláció s a jól választott szigru büntetés örökre visszatérítette a fiút a bűn lejtőjéről.

Vakációmát a múlt nyáron Karlsbadban töltöttem; az ottani „Deutscher Lehrer Kurhaus“-ban Semjon Lipliawsky párisi orvos két érdekes esetet mondott el, amelyek szintén azt a régi megfigyelést bizonyítják, hogy a gyermek néha érthetetlen módon és bámúlatozó ügyességgel kitartással tud — hazudni.

Egy kis leány valami ismeretlen, sohasem létezett betegségről panaszkodott folyton. Egyik orvostól a másikkig, egyik kórházból a másikba jártak vele, míg végre erős vallatásra beismerte, hogy semmi baja sincs. A csodálatos betegség meséjével csak az emberek figyelmét akarta magára vonni.

Még érdekesebb a másik eset. Páris utcáin egy alig 8 esztendő siketnéma fiút szedtek fel egy napon s mivel származásáról semmit sem tudhattak meg, elhelyezték a siketnémák intézetébe. A fiú ott igen jól viselte magát s talán hosszú évekig az intézetben marad, ha vagy egy esztendő múlva véletlenül meg nem tudják a szülő nevét. Mikor a siketnéma gyermek látta, hogy hazaviszik, hirtelen megszólalt: „Én nem is vagyok néma, csak nem akartam beszélni, mert az intézetbe jobb dolgom volt, mint otthon s félttem, hogy ha szólok akkor megtudják lakásomat és hazavisznek“. A szegény fiú alkoholista, bűnbe merült szülők gyermeke volt.

Jóság, mélységes szeretet, pedagógiai belátás és türelem orvosságok, mikkel a gyermeki akarat eltévelyedései sikeresen gyógyíthatók.

Egy példát ennek illusztrálására:

Egy közeli rokonom 14 éves fia sokszor föllentett; az anyja tudta ezt és nem hit neki. Megint rossz fát tett a tűzre s konokul tagadta. Másnap kiderült bűnössége. Kétségbeesetten mondá az anya: „Hát te már éppenséggel nem tudsz igazat mondani. Istenem, mit tegyék már veled, hiszen mindig nem verhetlek! Testvéreid látod nem hazudnak.“ Némán állott előtte a fiú, de az anya keserve benne is fájó érzést keltett. „Hisz úgy sem hiszesz nekem, mondá keserves sírással, mindegy neked, akár hazudom, akár az igazságot mondom, csak a többi gyermekeknek adsz hitelt, ha igent vagy nemet mondanak, nekem sohse, azt véled, mindig hazudom!“ Mint súlyos vád hatottak a fiú szavai az anya szívére. „Igazad van, mondá, nem hittem neked, de meg ígérem, hogy ezentúl mindig hiszek és nem kételkedem abban amit mondasz, de te is fogadd meg, hogy mindig igaz lész. S ha úgy gondolod, hogy még sem egészen úgy történt a dolog, amint mondtad jöjj hozzám s valld meg: még sem egészen úgy volt anyám, tévedtem! Így lesz fiam?“

Az anya állott szavának. Még néhányszor kétel-

kedni volt kénytelen fia szavaiban, de nem érezte vele. Állításait igazságnak vette s a fiú sohse jött igazolásra. Jól tudta, hogy a szégyenérzet tartja vissza attól. Azonban benső boldogsággal észlelte lényének folytonos változását, tiszta, derült tekintetét s számára ez volt a legszebb s legdicsebb jutalom. Idő múltán pedig tényleg nem volt oka szavaiban kételkedni!

Ezzel szemben a hazugságtól való félelemnek példája a következő jellem: Egy helybeli tisztviselőnek, ki hosszú évekig mint őrmester szolgált a katonaságnál 11 éves fia van; igen szorgalmas, jóviseletű törekvő fiú. Ha valami ki nem derített dologról van szó s őt kérdezik, rendesen így felel: Azt hiszem nem én tettem, már nem emlékszem rá, de lehetséges. S a kérdéses esetekben egyszer sem ő volt a tettes, jóllehet, hogy feleletei alapján nagyon is reá hárult a gyanu. Olyan nagy a lelkiismeretessége, legkivált az az óhaja, hogy ne hazudjék. Az őszinte igaz mondása még más módon is nyilvánult. Így például a nagymama egy délután hozzájuk jött és este neki kellett hazakisérnie. A nagymama sajnálta e miatt, de a fiú hallgatott és készült az útra. Anyja mondá: „Óh Karcsinak élvezet a nagymamát hazakisérni.“ Erre a fiú hirtelen előállott a komoly felelettel: „Ezt éppen nem mondhatnám, de megyek nagymamával!“

IRODALOM

Utmutató az eddigi környezetükben erkölcsi romlásnak kitett avagy züllésnek indult gyermekek megfigyeléséhez. A m. kir. belügyminiszterium megbízásából írta *Dr. Ranschburg Pál* ideg-orvos, a gyógypaedagógiai-pszichológiai m. kir. laboratórium vezetője.

Ismerteti: **Tas József**, Budapestről.

Hazánk gyermekvédelmi berendezkedése az 1901. évi VIII. és XXI. t. cikkeken épült fel. A gyermekvédelem egységei az állami gyermekmenhelyek, a melyek száma 17 az ország különböző pontjain. A menhelybe szállított csecsemők, gyermekek a menhely telepeire kerülnek ki, ahol orvosi felügyelet alatt növekednek

Az idézett törvények rendelkezéseit kiegészíti a m. kir. belügyminiszter 60,000 IX—6, 1907. számú rendelete, mely szerint a környezetében erkölcsi romlásnak kitett avagy züllésnek indult 15 éven aluli gyermek, ha a menhelybe beviszik, vagy feljelentik úgy azonnal felveendő s további elhelyezésének célszerű megszabása végett a menhely főorvosa által lelkiismeretesen megfigyelendő.

E megfigyelés alapján határozzák meg, az állami oltalom és nevelés további menetét. A züllés útjára tévedtek jelentékeny hányada abnormis (psycho-

pathiás) vagy szellemileg elfajult, abnormis hajlamú, elméleti korlátoltságban szenved. Mint ilyenek nevelése esetleges gyógyítása másirányú lesz, mint a normális a gyermekeké. A megfigyelés eszközei lesznek: *a)* „az előző adatok“; *b)* az orvos lélektani vizsgálattal felvett „jelen állapot“; *c)* a sajátképeni „megfigyelés“ és *d)* az esetleges pótló további vizsgálatok és visszatekintő felvételek. Mindezeknek lehetőleg irányítására egy kimerítő törzsnapló minta, míg a megfigyelés útmutatására egy vázlatos vezérfonál szolgál.

Az előző adatok pontos felvétele a helyes vélemény megalkotásához igen lényeges. Igen sokszor ezekkel határozhatjuk meg, vajjon a fennforgó testi, szellemi „jelen állapot“ elhagyatottság, psychopathiás elfajultság vagy elméleti abnormitás kifo-lyása-e?

A „jelen állapot“ meghatározására az orvosvizsgálat a testi állapottal foglalkozik elsősorban. Megállapítja a legfontosabb anthropometriai adatokat. Másodsorban az elméleti állapotot itéli meg. Megvizsgálja a gyermek képzet és szókincsét, a felfogó készséget, a képzettársítást, az emlékező képességet, az ítélő képességet, az öntudatállapotot, a figyelmet. Az érzelmi élet megnyilvánulását is megfigyeli, vala mint az írás és rajz által a gyermek értelmi fokát igyekszik megismerni.

A gyermek megfigyelése a menhelyben történik az időtartam igen viszonylagos és rendszeren a megfigyelendő egyéniségétől függ. Kivánatos azonban hogy a menhelybeli megfigyelés 2 hétnél tovább csak feltétlen szükségesnek mutatózó kivételes esetekben, 4 hétnél tovább pedig egyáltalában ne terjedjen.

A gyermek megfigyelését a róla alkotott végleges vélemény alapján történendő döntés a további elhelyezés iránt fejezi be. A vélemény áll a diagnózisból, a gyermek képezhetőségére, nevelhetőségére, javíthatóságára vonatkozó prognózisból s végül az elhelyezés és esetleg a további teendők megszabásából.

Az elhelyezés lehet nevelőszülőnél, családi telepen vagy zárt intézetben, utóbbi lehet szigorú nevelő intézet vagy javító intézet.

Az útmutatás megkülönbözteti mindazon eseteket, melyek alapján a gyermek valamely már említett módon elhelyezést nyer.

A vezérfonálon végig a modern pszichiater s a tudós bűvár gazdag tapasztalatai alapján felállított tudományos rendszer fokozatos kiépülését látjuk. Ez utasítás a legmodernebb, a legműveltebb államoknak is becsületére válnék. Tudományos és gyakorlati értéke egyaránt nagy.

Eddigi munkásságunk a gyermekvédelem terén csak fél munka volt, ezen utasítás által válnak gyermekvédelmi berendezéseink igazi embermentő munkássággá. Csak ez úton érhetjük el azt, hogy

azon szerencsétlenek, kik legtöbbször a társadalom és nem önhibájuk miatt jutottak a züllés útjára, a normális fejlődés útjára terelhetők lesznek.

Öröm tölt el bennünket, hogy egy magyar tudós ezen úttörő munkájával megelőzte a külföldet.

Hangképek és énekes játékok.

Irtó: *Kapronczay Mihály* sz. főv. tanító, énektanár. Lampel R. kiadása. Ára 40 fillér.

Ismerteti: **Szente Pál** zenetanár, Budapestről.

A gyermek munkáját felfogási képességének megfelelő, kedélyvilágát lehetőleg élénken foglalkoztató külső szemléleti eszközök alkalmazásával segítsük elő az olvasás megtanulásánál, ez az újabb időben mindinkább lábrakapott törekvés nyilvánul meg e kis füzetben, alkalmazva a tárgy sajátjának megfelelően az énektanulásnál, még pedig a hangjegyek alapján való énektanulásnál. Tanítóságunk nagy része mindez ideig akkora félelemteljes respektussal volt eltelve a hangjegyek alapján való énektanítás nehézségei iránt, hogy eleve megalkotott meggyőződésétől vezettetve, miszerint fáradozása a kellő sikerre úgy sem vezetne, meg sem próbálkozott vele, hanem megelégedett országszerte a szajkó módra betanított és betanult néhány dal hallás után való énekeltetésével. Ez a kis füzet hasznos segítő eszköz lesz az újítástól nem rettegő tanító kezében a hangjegyek szerint való énektanításnál, mert játszi módon, a gyermeki kedélynek megfelelően, nagyobb fáradság nélkül veti meg alapját a hangjegyek olvasásának.

Alapul a kemény hármashangzatot veszi, mint ami a legtöbb ép hallóérzékű gyermek lelkében már amúgy is él, ennek alapján bővíti aztán ki a hangsort egy teljes nyolcaddá. Kis mesék segítségével, melyeket hol a természettől, hol a gyermeki derűs világból vesz, ismerteti meg az egyes hangokat, melyeket először konkrét eseményekhez fűz, mintegy konkrétizálván őket s így a gyermeknek felfoghatóbbá teszi, mint pl. a *c, e, g* jegyeit a *dongo, a sárga rigó, a kis csengettyű* képeivel helyettesíti; a *dongó* egy munkát „*dong*“ a *rigó* „*mi*“ a *csengettyű* „*szól*“, melyek megfelelnek a szolmizációs szótagoknak; helyzetüket, illetőleg egymástól való magasságbeli különbségeket egy fa ágain elhelyezve érzékelteti. Így bővíti ki lassanként az egész nyolcad terjedelmű hangsort, különféle gyermekjáték hangszereket használva segítőeszközzül. Magam tapasztaltam, hogy e módszer segítségével már az első osztályos kis gyermekek minden nehézség nélkül énekeltek le bármely, általam a táblára hangjegyekkel írt, rögtönzött, e hangközben mozgó gyakorlatokat. E meglepő készségnek a nyitja abban rejlik, hogy a gyermek kellő gyakorlás révén

mindannyiszor fel tudja idézni emlékezetében a hangképnek, illetőleg később a hangjegynek megfelelő hangképzetet, ahányszor e neki nem idegen és jelentőség nélküli hangképet látja. Tehát a hangképek alapján tanulja meg a hangjegyek olvasását és éneklését, mely e segítő eszköz nélkül, különösen ily zsengekorú gyermekeknél óriási nehézségek legyőzése és nagy fáradtság árán volna csak lehetséges, minthogy a gyermeknek a vonalrendszerbe írt pontok teljesen elvont, jelentőség nélküli ákom-bákomoknak tűnnek fel. Szerencsés ötlet volt a szerzőtől e hangképek kitalálása és alkalmazása, egyúttal gyermeklélektanilag becses gondolat is, mert ez a gyermeki érzelem és gondolatvilág belső megfigyeléséből származott.

Apróságok a gyermekek életéből.

Gyűjtötte: **Farkas Irén.**

A gyermek hazugsága. Egy el. isk. VI. oszt. leánytanulója azt meséli az iskolában, hogy édes anyjára ráesett egy nagy tömeg hó a háztetőről, úgy hogy anyja most a kórházban fekszik. Már ő volt is bent nála, de alig ismert rá, mert egészen kék az arca s dagadt. Néhány hétre rá kisült, hogy az egészségből egy szó sem igaz. Tanítónője kezdezi a leányt, hogy miért mondta ezt? „Csak azért, hogy sajnáljanak“.

Egy 9 éves fiú, ki az el. isk. IV. osztályába járt, elkésett az iskolából. Kérdezi tőle tanítója, miért jött későn? Elkezd a fiú keservesen sírni s azt mondja: ma a reggelinél édes anyám kiflit evett és abban egy kis üvegdarab volt, úgy, hogy mikor azt lenyelte, az üveg végighasította a torkát. Nagy zürzavar lett otthon, orvosért szaladtak s én is ezért késtem el. — Néhány óra múlva a tanító találkozik a fiú édes atyjával s legnagyobb részvétét fejezi ki a szerencsétlenség miatt. Az bámulva hallgatja s nem érti, miről van szó. Végre is rájönnek, hogy az egész történetet a fiú találta ki azért, hogy a büntetéstől megszabaduljon.

*

A gyermek entuziazmusa. A 10 éves Gizinek március 15. magyarázom az 1848-iki időket s szóba kerül a censor is. Nagy komolyan hallgatja, majd felcsattan: „Hát miért nem ölték meg azt az embert! Ha én akkor élek, hát én egyszerűen megöltem volna“.

*

A gyermek mifhosza. (Aképzlet) Az 5 éves Susi azt kérdezi tőlem, meghalt-e már Jézus? Meg, — felelem.

Igen? Kérde nagy szemeket meresztve. „De hiszen akkor a Jézuskának nagyon jó dolga van! Bizonyosan játszik az angyalkákkal, azután majd a legszebbet és a legnagyobbat feleségül veszi ugye?“

(A realizmus) A 10 éves Gizinek hittan órában a megszentelő malasztról azt magyarázom, hogy az ismét a menyország örökösévé tesz bennünket. Erre azt kérdezi Gizi: Hát az Isten meg fog halni? — Hogyan halna meg, hiszen Isten örökkévaló. — Mert én azt hallottam, hogy akkor lehet csak örökölni, ha meghalt valaki!

*

A gyermek naiv hite a tekintélyről. Az 5 esztendő Sulinak édes apja ügyész, tehát neve előtt ott van „dr.“ Óra alatt szóba kerül az orvos-doktor. Susi erre azt mondja: „Igen! az én apukám mikor egészen fiatal volt, orvos volt ő is és ő nagyon jó doktor volt! Olyan jó, hogy akit ő gyógyított, az csak három napig volt beteg, mindjárt meggyógyult“.

*

A gyermek subjektív ítélete. A 6 éves Kató kipirulva rohan be a szobába s már messziről kiáltja: „Épen most láttam egy kis tehenet, amint vitték leölni, olyan sápadt volt szegény!“

Gizi (10 éves) óra előtt, kezében egy csomó hóvirággal, azt mondja: „Engedje meg, hogy még ezeket a virágokat szétrakjam a virágtartókba, mert fáj nekik, hogy így össze vannak kötve!“

*

A kis versfaragó. Az olvasókönyvből ezt olvassuk: jár a baba, jár! Kató erre megjegyzi: én már úgy is hallottam, áll a baba, áll! Susin látszik, hogy ő is szeretne valamit mondani, végre ragyogó arccal kiáltja: Igen! és azt is tudom: ül a baba ül!

*

Türelmetlen. Susi (5 éves) ezekkel a szavakkal fordul hozzám: „Mikor leszek én már 26 éves?“ „Miért akarsz te épen 26 éves lenni?“ „Szeretnék már asszony lenni!“

A gyermek tartalma.

Hercsuth Kálmán. A siketnémák szellemi és erkölcsi fejlődése. — *Bogár Pál Cecil.* A különböző színek hasonlóságának felismerése a gyermekeknél. — *Dr. Kemény Gábor.* Egy elsőosztályú gimnázista ítélete osztálytársai előmeneteléről. — *Dr. Domokosné Löllbach Emma.* Az első gyermekvédelmi és gyermektanulmányi kongresszus Berlinben. — *Lakatos Lajos.* Példák a gyermeki akaratra. — Irodalom. — Apróságok a gyermekek életéből.

Szerkesztőség: Budapest, VIII., Üllői-ut 16/b. — Pénztáros: *Perényi József dr., tanár,* Budapest, VII., Aréna-ut 91